

SANATTA KÜLTÜREL MELEZLEŞME

Evren SELÇUK¹

ÖZET

Sanatta kültürel melezleşme isimli bu makale, kültürün değişen, dönüşen yapısı ve bununla birlikte ortaya çıkmış melezleşmenin sanattaki görünürlüğü üzerinedir. Bu kapsamda kültür kavramından yola çıkılarak; çokkültürcülük ve melezleşme kavramları üzerinde durulmuştur. Melezleşme, tek başına gelişen bir olgu olarak değil, toplumsal, ekonomik, politik alanlardaki yapısal faktörlerin bir sonucu olarak irdelenmiştir. New York'un kültür politikası güdülerek sanat merkezi haline getirilmesi, Balkan sanatçıların Avrupa sanatına dahil edilme süreci ve Doğu sanatı üzerinden örnekler ele alınmıştır. Bu örneklerle birlikte sanatta kültürel melezleşme için öne çıkan kavramlardan biri olan "yerellik" kavramının sanatta olmazsa olmaz mı, yoksa olmasa da olur bir konumda mı olduğu üzerinde durulmuştur.

Kavramlar üzerinden ilerleyen makalede, bu kavramlar doğrultusunda sanat üretiminde bulunan sanatçılara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Kültür, Küreselleşme, Melezleşme, Yerellik

¹ Öğr. Gör. Düzce Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Heykel Bölümü, evrenselcuk82@gmail.com

CULTURAL HYBRIDISATION IN ART

ABSTRACT

This paper carried out under the heading “Cultural Hybridisation in the Art” aims to investigate the reflection of the hybridisation, a phenomenon that emerged parallel to the changing, transforming structure of culture, on the art. In this context, taking the notion of culture as a starting point, the paper addresses the notions of multi-culturalism and hybridisation. Thereby, hybridisation is not handled as a phenomenon that has developed by and in itself, but as one resulting out of the structural factors in the fields of social, economic and political domains. In doing this, the paper draws on examples such as turning New York into an art centre as a project built on cultural policy, the process of integration of Balkan artists into European art and the Eastern art. Premising upon these examples, the paper discusses whether the “topicality”, a notion that stands out prominently in art as far as cultural hybridisation in art is concerned, has an essential or an inessential position in art.

Basing mainly on notions, the paper makes mention of the artists who produce art works in line with the notions addressed.

Keywords: Art, Culture, Globalisation, Hybridisation, Topicality

Giriş

Değişen ve gelişen bir yapı olarak kültür olgusundan farklı dönemlerde, farklı kavramlar türemiştir. Çokkültürcülük ve melezlik bu kavramlardandır. Bu çalışma, kültür kavramından yola çıkarak, küreselleşmeyle ivme kazanan kültürel melezlik üzerinde durmayı hedeflemiştir. Bu sebeple, “Kültür, Çokkültürcülük, Melezlik” bölümü bu kavramların birbiriyle olan benzerlikleri ve farklılıkları üzerine odaklanır. “Kültürel Melezleşme” bölümü ise, kültürel melezleşmenin oluşum sürecine, bu bölümün alt başlığı olan “Stratejiler: Melezlik, Yerellik” başlığı ise kültürel melezleşmenin; ülkelerin ekonomik, politik ve toplumsal stratejilerinin bir ürünü olduğuna odaklanır. Bu süreç Amerika, Avrupa ve Doğu sanatı üzerinden değerlendirilir. Melezleşmenin önemli belirleyicilerinden biri olduğu düşünülen yerellik, korunan ya da göz ardı edilebilen bir unsur olarak ele alınır. “Üretimler” bölümü, melezlik kavramını kültürel kimlik bağlamında ele alır ve sanat çalışmalarını bu bağlam üzerinde kurgulayan sanatçılardan örnekler sunar.

Sonuç olarak küreselleşmeyle hızla değişen, dönüşen kültürün yan ve alt başlıkları olarak değerlendirilebilecek kavramlardan, sanatın ve sanatçıların etkilenmesinin kaçınılmaz olduğu ve her kültüre göre bu etkilenmenin farklılıklar gösterdiği ortaya çıkar.

Kültür, Çokkültürcülük, Melezlik

Dil, teknoloji, sanat, siyaset, ticaret, ulaşım gibi tüm kavramların yaratıcıları insanlardır. Ve bu yaratılar o kadar güçlüdür ki; hayatı kitlesel hallerde şekillendirirler. Tüm bu yaratılarla beraber kitlesel halde şekillenen hayat, “kültür” adı verilen bir kavramla karakter kazanır. Bu bağlamda kültür; tarih ve toplumsal süreç içerisinde yaratılan bütün değerler olarak tanımlanabilir. “...kültürün bilgileri, inançları, sanatı ahlakı, yasaları, gelenekleri ve bir toplumun üyesi olarak insanın edindiği bütün öteki eğilim ve alışkanlıkları içeren kompleks bütün olduğu söylenebilir” (Cevizci, 2012).

Kültürün; sürekli değişen, dönüşen, gelişen bir yapıya sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. “Örneğin Fransızca’da ‘kültür’ kelimesi özellikle bir gelişme ya da oluşma sürecini belirtir: “Bu anlamda kültür kavramı verili bir doğa üzerinde uygulanan ve potansiyel nitelikler geliştirmeye ya da olası bazı nitelikleri fiili kılmaya yatkın çalışmayı içerir” (Bourse, 2009: 43). Kültürün bu yapısı toplumların sosyal, ekonomik, politik ve tarihsel süreçlerini belirler, uygarlık tarihlerinin haritasını çıkarır. “‘Kültür’ başlangıçta tümüyle materyalist bir süreci imlemiş, zamanla mecazi olarak tinsel meselelere kaymıştır. Buna bağlı olarak kelime, kendi anlam haritasını çıkarırken insanlığın kır yaşamından kent yaşamına, domuz besiciliğinden Picasso’ya, toprağı

işlemeden atomu parçalamaya uzanan tarihsel değişimini de gözler önüne serer” (Eagleton, 2011: 10).

Kültürlerin taşıyıcısı olanlar elbette onu yaratan insanlardır. Tarihsel değişim içerisinde kültürle bağlantılı olarak yeni kavramlar türemiştir. Bu kavramlardan biri “çokkültürcülük” tür. Çokkültürcülük, farklı kültürlerin bir arada yaşamasıyla ortaya çıkan toplumsal bir yapıdır. Geçmişten günümüze çok sayıda kültürün bir arada yaşaması, dünya üzerinde birçok coğrafyanın “çokkültürcü bir yaşam tarzı” olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin, Mezopotamya toprakları üzerinde göç yollarının bulunması, topraklarının verimli olması ve iklim koşullarının elverişli olması sebebiyle birçok uygarlık yaşamıştır. Bugün; mimari, dil, inanış gibi her uygarlığa ait farklı farklı kültürel olguları orada, bir arada görmek mümkün. Yine Amerika kıtasında yaşayan birçok halkın zamanla kaynaştığı; din, dil, inanç, giyim, hatta mutfak gibi kendilerine özgü ritüelleri olan kültürleri bir arada görmek oldukça olağan bir durumdur.

Günümüzde iletişim ve ulaşım araçlarının sağladığı imkânların bir sonucu olarak kültürler; insanlar aracılığıyla inanılmaz hızlarda ve kitleler halinde bir araya gelebiliyor. Yani bu durum; iletişimin ya da ulaşımın belli bir azınlığa değil genele ait olduğu anlamına gelir. Aynı zamanda bu durum; iletişimin ya da ulaşımın özel değil, sıradan olduğu anlamına gelir. Kültürler birbirleriyle çok kısa sürelerde ve kitlesel hallerde iletişime geçebilecek duruma gelince de, yüz yüze diyalog kaçınılmaz hale gelir. Bu iletişim biçimi kaçınılmaz olarak farklılıkların bir arada yaşamasını gerektirir. Farklı kültür taşıyıcısı olan insanların bu karşılaşmaları, bir aradalığı ve alışverişleri farklı kültürlerle çok kültürlü bir kimlik kazandırır.

Kültürlerin bir aradalığı söz konusu olduğunda ise çokkültürcülükle yakın kadrada buluşan bir diğer kavram olan “melezlik” kavramı karşımıza çıkıyor. Melez, Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlükte;

“1. sıfat, biyoloji Değişik türden hayvan veya bitkiden üremiş (hayvan veya bitki), kırma, azma, hibrit, metis, 2. Değişik ırkta ana babadan doğmuş olan (kimse), 3. Katışık, karışık”(TDK) olarak tanımlanır.²

Kelime kökenine incek olursak ‘melez’ kelimesi, Latince “hibrida” kelimesine karşılık gelmektedir ve “karıştırılmış bir şey” anlamında kullanılmaktadır. İki farklı türün bir araya gelmesiyle oluşan yeni bir tür de denilebilir. Melez, biyoloji alanına ait olan bir terim olarak ortaya çıksa da zamanla birçok alanda, yeni anlamlarla kendine yer bulmuştur. “Melez sözcüğü, bilindiği gibi, genellikle açıkça belirgin etnik ayırmadan doğan çocukları tanımlamaktadır. Ama melezlik aynı zamanda kültürel bir durum

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MELEZ

olarak, bazı toplumsal ya da ailevi ortamlara, kültürel alışveriş ve yolculuk deneyimine bağlı bir zihniyet evreni olarak da tanımlanabilir” (Bourse, 2009:18).

Çokkültürcülük ve melezlik kavramları içerik olarak birbirine yakın görünseler de, ince ama derin bir çizgi ile birbirlerinden ayrılırlar. Çokkültürcülük; bir aradalığın olduğu, kendi içinde kültür sınırlarının özlerini koruyabilen, tam olarak homojenleşmeden kültür katmanlarını bir arada barındırabilen bir yapıdayken, melezlik; bir aradalığın olduğu, sınırların aşıldığı ya da muğlaklaştığı, hatta kaybolduğu bir yapıdır. “Melezlik, çoksesli bir dünya bakışını teşvik etmekte ve böylece bir kültürün dokunduğu çok sayıda lifi hissedilir kılmaktadır. Bunu yaparken de içimizdeki melezi bize hatırlatarak, hudutlar ötesi düşünebilmeye teşvik etmektedir” (Bourse, 2009:18).

Çokkültürcülük farklı kimlikleri çoğaltırken, melezlik kültürlerin kaynaşmasından yeni bir kültür yaratır. Terry Eagleton (2011: 25)’a göre saf bir kültür melezleştirilebilir. Ancak Yine Terry Eagleton’ un aktardığına göre; Edward Said, kültürlerin saf ve tek olmadığını; hepsinin zaten melez, heterojen, birbirinden farklı ve iç içe olduğunu savunur.

“Kimlikleri ve kültürleri birbirinden ayırdığı varsayılan sınırları yerinden oynatması gerekirken, melezliğin kendisi çoğu zaman bir kimlik haline gelir. Aynı zamanın ruhunda yan yana yeşerdiği çokkültürcülük gibi, birbirleriyle etkileşmeler de son kertede sınırları belirli kültürel sistemler varsayar; karşılaşmaların, karışmaların ve kesişmelerin içerdiği şiddeti göz ardı eder; söz konusu kültürleri kodlar, homojenleştirir, onlara otantik özellikler atfeder, onları romantik bir dikkatin ilgisine sunar, turizme açar”.³

Kültürel Melezleşme

İçinde yaşıyor olduğumuz hız çağı-iletişim çağı olarak tanımlanan siber dünyada, dil, teknoloji, sanat, siyaset, ticaret, bilgi o kadar hızlı yayılıyor ki “adeta” damarlarımıza birileri tarafından enjekte ediliyor. Kültürler arası geçiş artık çok daha kolay. Aramızdaki sınırlar belirsizleşiyor. Örneğin günümüz gezginleri sadece belli sınır topraklarını gezmekle kalmıyor, dünyayı bir uçtan bir uca çok kısa sürede dolaşabiliyorlar. Aynı anda birçok yerde bulunabildikleri gibi, birçok kimliğe bürünebiliyorlar. Kendi kimliklerini bu kimliklerle bir potada eritebiliyorlar. Böylelikle yeni kimlikler, melez kimlikler ediniyorlar.

Melezleşen sadece bireysel kimlikler değildir. Bu kimlikler beraberinde kültürü de melezleştirir. “Gerçekten de melezlik, kimliklerin “patchwork”una götürür: Her kültür,

³ Sibel Yarcımcı’nın Skopdergi’de yayınlanan “Canavar: Kültüralizm Ne Zamandı? makalesinden alınmıştır.

karışımından, melezlikten, alışverişten ibarettir; bunlar sembolik anlamlarını sürekli dönüştüren egemen kültürün bazı bileşenleri sayesinde kavranır” (Bourse, 2009:18).

*“Bhabha’ya göre, farklı kültürel kutuplar arasındaki etkileşimin zamansallığı, mekânsal olarak karşıtlık içinde tanımlanan bu kutupları birbirine bağlar. Bu “bağlantı dokusu”, tam da kültürel farklılığın dile getirildiği an ve süreçlerle doludur. Böylece birbirine tezat biçimde konumlanmış kimlikler özsel kutuplaşmalara dönüşmemiş olur. Farazî veya dayatılmış bir hiyerarşiye tâbi olmayan bir kültürel melezlik olanağı yaratılır”.*⁴

Küreselleşmeyle ivme kazanan kültürel melezleşmenin yaşamın her alanında görüldüğü günümüzde, sanatın bundan yalıtık olmasının mümkün olmadığı açıktır. O da aynı ivmeyle yol alır. “Kültürel melezlik örnekleri her yerde, yalnızca yeryüzünün her köşesinde değil, birçok kültür alanında –bağdaştırmacı dinlerde, eklektik felsefelerde, karışık dillerde veya mutfaklarda ve mimarlık, edebiyat ya da müzikteki melez stillerde-bulunuyor” (Burke, 2011:31). Sanatçının bu durumdan kopuk kalması, ondan etkilenmemesi, onu gözardı etmesi ya da görmezlikten gelmesi, ancak kendi fildişi kulesinde kalmasıyla mümkün olabilirdi. Oysa bir zamanlar küreselleşme belirtilerinden biri olan çağdaş sanatın bu fildişi kuleyi yerle yeksan etmesi gerekmişti. Geçmişten günümüze sanatçılar elbette ki farklı birçok kültürlerden etkilenmiştir. Ancak bu durum günümüzde kaçınılmaz olarak daha yaygındır.

“Van Gogh örneği ilginçtir, çünkü onun neo-empresyonist resim yaratımının etkileri Japon estamplarından gelmiştir. Aynısı Gauguin için de geçerlidir, zira o da Tahiti yerlilerinin resimlerinden etkilenmiştir.... Milan Kundera, Çek kültürüne çok uzak olan Cervantes’den etkilenmiştir.... Ayrıca Türk yazar Orhan Pamuk’un İstanbul kitabında Batılı Flaubert, Baudelaire gibi yazarların etkilerin onun üzerinde görmek ilginçtir ve Pamuk bu tip Oryantalist yazarlar üzerinden düşünmüş ve İstanbul’u yazmıştır. Çinli sanatçı Chen Zhen plastik sanatlar dünyasında çok ilginç bir örnektir, ki o bugünün sanatçılarının 1970’lerin ulus-devlet stratejisi içinde düşünmediklerini, batı sistemine, Avrupa kültüründe farklı olan batı kültürünün yerelliği olan batı evrenselliğine ve doğu yerelliğine karşı yeni yatay-geçişli stratejileri sanatçıların geliştirdiklerini söyleyecektir” (Akay, 2010: 22-23)”.⁴

Stratejiler: Melezlik, Yerellik

Kültürel melezleşmenin ülkelerin ekonomik, politik ve toplumsal stratejileriyle sanat alanına sızdığı söylenebilir. “Kültürel hibritleşme ya da senkretikleşme fikri, dini ve manevi hayat, edebiyat ve çağdaş sanat, müzik (dünya müziği ve caz dahil) gibi olaylar dizisine çok başarılı bir şekilde uygulanmaktadır”. (Holton, 2013:71) Örneğin II.

⁴ Sibel Yarcımcı’nın Skopdergi’de yayınlanan “Canavar: Kültüralizm Ne Zamandı?” makalesinin 44. Dipnotu. Gösterilen referans: Homi Bhabha, *The Location of Culture* (Routledge, 1994).

Dünya savaşı sonrası Amerika'nın Avrupalı sanatçılara ekonomik imkanlar sunması, Balkan sanatçıların Avrupa sanatına dahil edilme süreci ve şu an doğu sanatına olan büyük ilginin nedenleri içinde ülkelerin kültür sanat politikalarının olduğunu söyleyebiliriz.

II. Dünya savaşı sonrasında oluşan güvensizlik ortamında, ekonomik bunalıma giren Avrupa'da bulunan sanatçılar, Amerika'nın onlara sunduğu ekonomik olanaklar sebebiyle Amerika'ya göç etmişlerdir. Avrupalı avangart sanatçılar, yeni bir Amerika sanatı yaratmaya çalışmış; Jackson Pollock, Willem de Koonig, Arshile Gorky gibi Amerikalı sanatçılara; Dada, Sürrealizm gibi avangard hareketleri anlatmışlardır. Böylelikle Amerikalı sanatçılar Avrupalı sanatçılarla teknik, bilgi, kültür paylaşımına girerek ortaya "soyut dışavurumculuğu" çıkartmışlardır. Amerika'da, Avrupa'dan taşınan kültürler ile oradaki kültürün birbirine geçmesiyle oluşan yeni sanatçı kimlikleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde de halen duyduğumuz gibi "Irak kökenli Amerikalı sanatçı, ya da Çin kökenli İngiliz sanatçı" gibi, Fransalı, İngiltereli Amerikalı sanatçılarla Amerikan sanatının temelleri atılmış ve sanatın merkezi Paris'ten New York'a taşınmıştır.

Amerika sanatının farklı kimlikleri bir arada taşıyan yapısının güncel örneklerine bakacak olursak, kökeni Amerika olmasa da kendini Amerikalı hisseden birçok sanatçının olduğunu, bu sanatçıların çalışmalarını farklı kültür ve köklere dayandırarak üretimlerini gerçekleştirdiklerini görürüz. Alistair Hicks (2015: 24-27), kendisinden 'bir dünya vatandaşı' diye bahsettiği Aleksandra Mir; kendisinden 'Kendimi Meksika'dayken Amerikalı, Amerikada'yken Meksikalı ama Berlin'deyken evimde hissediyorum'diye bahseden Eduardo Sarabi; kendisinden 'dünyanın dört bir tarafından kovalanan bir ailenin bireyi' olarak bahsettiği Allan deSouza ile Wangechi Mutu, Marcia Kure, Julie Mehretu, 've Kamrooz Aram gibi Amerika'da yaşayan farklı kökenden sanatçıları hızla değişen kimliklerimize örnek olarak gösteriyor.

Günümüzde geçmişteki gibi tek bir merkezin olduğunu söylemek mümkün müdür? Hız, iletişim, teknoloji çağının sonucu olarak artık sanatın tek bir merkezden dağılmadığını söylemek daha kolay. Sanatın kalbinin attığı yer, tek bir yer değil artık. Sanatın yoğun yaşandığı merkezler var ve sanatçılar bu merkezlerde kendilerine yer bulmaya çalışıyorlar. Doğulu ya da Batılı sanatçılar bu merkezlerde hızla bir araya gelebiliyorlar. Ancak şunu söylemek gerekir ki yine de bu merkezler ekonomik ve politik olarak güçlü kalmayı kafalarına koymuş ülkelerde oluyor. Daha çok halen Batı'da. Bu ülkelerin farklı kültürleri merkezlerine çabuk dahil etmeleri, yeni kültürleri kendilerine hammadde olarak görme stratejileri gibi de okunabilir. Çünkü farklı bir kültürden birey, kendi yerelliğiyle merkeze sinecektir ve aynı zamanda ulaşım araçlarının hızlı ve ucuz

olması sayesinde, kendi coğrafyasına adeta ışınlanarak kendi kültür normlarını zihninde hep taze tutarak yerelliğini melezleşme sürecine taşıma fırsatı bulacaktır.

Peter Burke (2011:15), bu düşüncenin aksine, bölgesel geleneklerin ve yerel kökenlerin günümüzün alışılmadık ölçüdeki melezleşme hızında yitirildiğini savunur. Kültürde yerellik olsun ya da olmasın yine de kültürel melezleşmenin günümüzde hızla ortaya çıktığını söylemek gerekir.

Yerelliğin izlerinin çok fazla hakim olduğu Doğu sanatının, -günümüzde yine küreselleşmenin etkisiyle bir genelleme yapılamayacak olsa da- Batıya göre yerellik konusunda daha tutarlı olduğunu söyleyebiliriz. Carol Yinghua Lu (2013: 132-133), Çinli entellektüellerin kültürel yerellik fikrinde ısrarcı olduklarını, Batı'nın küresel sanat anlayışına şüpheyle yaklaştıklarını söyler ve Li Xianting'in Fei Dawei'ye yazdığı mektuptan yaptığı alıntıyla bunu aktarır. "Sanat kendi kültürel anavatanından koştugu anda, kesinlikle tükenip gider. Sürgün kültürü ve sanatı her zaman Avrupa'nın makro kültürel arka planında var olagelmıştır. Warhol ve Beuys, aynı geniş arka plana yaslanarak çalışmış olsalar da, kendi kültürel kimliklerini yitirmemişlerdir" (Lu, 2013:132). Bu fikri genelleme yapmanın zorluğu tabii ki Ai Weiwei, Chen Zhen, Zhang Huan gibi sanatçıları düşündüğümüz de daha da netleşiyor. Yine Doğu'dan Hindistanlı bir sanatçı olan Rags, uluslararası ya da yerel normlara uymak arasında seçim yapmayı reddediyor ve Hicks'in (2015: 110) aktarımına göre; "Yapıtlarımızı tanımlamak için 'Hintli' terimini kullanmakta tereddüt edebiliriz," itirafını yapmadan önce, 'bulunulan yer eskisi kadar önemli değil ama bir yere ait olmak hala önemli" diyor. Julian Stalabgrass'ın şu sözleri ise, bu konuyu destekler niteliktedir. "Melez sanat, tıpkı bir güvercin ya da fare istilası gibi yerel türleri dar ve güvensiz ekolojik alanlara hapsolmaya zorlar. Fakat, bildik post-kavramsal araçlar, ulusal semboller ve sonu gelmeyen, tuhaf kombinasyonların karışımıyla kendini ifade etmeye çalıştığı için, yine hangi ulustan çıkmışsa onunla tanımlanır".⁵

Yerelliğin pompalanarak melezleşmenin yine bir kültür politikası olduğunu Avrupa üzerinden açıklayabiliriz. Örneğin Avrupa'da açılan Balkan sanatçıları sergileri. Misko Suvakoviç (2013: 189-190) bu sergiler için, gizli kalmış sırların, sansürlenmiş marjinal ve yerel hikayelerin gün yüzüne çıkartılarak Avrupa kamusunun dikkatine sunulduğunu söyler. Bunu ise, yeni Avrupa kimliği oluşturma stratejisi olarak bu sergilerde yer alan eserleri melez; ama yerellik açısından istikrarsız görür. "Melez çağdaş Avrupa sanatı, yerel toplumsal, siyasi veya kültürel-sanatsal gelenekleri ve hususiyetleri inkar etmez, ama eski Doğu Avrupa veya Balkanlar'daki siyasi anlamda yurtsever yönelimin ya da

⁵Julian Stalabgrass'ın 23/2/2013 tarihinde Skopbülten'de yayımlanan "Küreselleşmenin Parçalanışı ve Çağdaş Sanatın Açmazları" başlıklı yazışın alınmıştır.

dini anlamda fundamentalist geleneğin temsilcilerinin yaptığı gibi, onları kökten biçimde Avrupa veya Batı karşıtı gelenekler olarak da konumlandırmaz” (Suvaković: 2013:192).

Uluslararası ölçekte gerçekleştirilen sergiler ile başlangıçta yine Avrupa kökenli olan şimdilerde sanatın tek bir merkezinin olmadığını da ispatı niteliğindeki bienallerde ise Doğulu ve Batılı sanatçıların bir çatı altında buluştuğu görülür. Örneğin her yıl Venedik Bienali’ne hangi ülkenin ilk defa katıldığını duyuran haberlere rastlarız. Bu bienal atmosferini her ülkenin kendi kültürel göstergeleri, imgeleriyle çok katmalı bir yapıya büründürmekte. “Bienallerde sergilenen yapıtların çoğu, farklı kültürleri bir araya getirmenin yarattığı etkiyi kullanmaktadır –örneğin sosyalist gerçekçiliğin Disney’le buluşması; elbette bu tip örnekleri rahatlıkla çoğaltabiliriz. Bienalin olumlu mesajı, ki elbette ideal anlamda, kültürlerin iç içe geçirilmesiyle tüm seslerin duyulabildiği küresel bir bilincin mümkün olduğunu göstermektedir”.⁶ Ali Artun (2012:126) ise, sanatçıların bir bienalden diğerine turlaması üzerinden yersiz yurtsuzluğun, göçebeliliğin, melezliğin efsaneleştirildiğini söyler. Çünkü küresel sanat havuzunda görünür olmak için sanatçı ve sanatçı adaylarının hazır olduğunu düşünür.

Üretimler

Makalenin buraya kadar ki kısmı küreselleşmeyle ivme kazanan kültür ve kültürün barındırdığı, beslediği, ortaya çıkarttığı çetrefilli kavramlar üzerineydi.

Bu kavramların görsel karşılıklarına değinmek, sanatta kültürel melezleşme olarak üzerinde durulan konunun anlaşılabilirliği için gerekliydi.

Herhangi bir internet arama motoruna “melez sanat” ya da “ hybrid art” yazıldığında biçimsel olarak melez olan sanat örnekleri ile karşılaşılır. Bu örnekler çoğunlukla, Yunan Mitolojisi’nde geçen yarı insan, yarı at bedenli düşsel varlık Sentorlar’a ya da yarı insan, yarı keçi bedenli Satirler’e benzer farklı türlerin birlikte kullanıldığı sanat üretimleridir. Bu üretimlerin yanı sıra sanatçıların, çokkültürcülük, melezlik, kimlik, yerellik gibi kavramların izlerini görebileceğimiz sanatsal üretimleri de vardır.

Örneğin Joseph Beuys. İkinci Dünya Savaşı’nda, Hitler’in ordusunda savaş uçağı pilotu olan Joseph Beuys, uçağının düştüğü Tatar topraklarında, Tatarlar tarafından bulunmuş ve Tatar kültürüne ait keçe ve yağın kullanıldığı bir yöntemle tedavi edilmiştir. Beuys’un çalışmalarında Tatar kültürüne ait keçe, yağ gibi malzemeleri, “İsa’nın eti ve

⁶ Julian Stalabgrass’ın 23/2/2013 tarihinde Skopbülten’de yayınlanan “Küreselleşmenin Parçalanışı ve Çağdaş Sanatın Açmazları” başlıklı yazışmsan alınmıştır.

kanı (ekmek ve şarap) gibisinden kutsallaştırması”⁷ her iki kültüre ait değerleri, gelenekleri kullandığını gözler önüne serer.

Resim 1. Joseph Beuys, Şişman Sandalye, 1964, 94.5 x 41.6 cm (<http://www.feymag.com>)

Fransa doğumlu, Cezayir asıllı bir sanatçı olan Kader Attia'nın “Hayalet” isimli çalışması ise, kimlik bakımından arada kalınmışlığın izlerini taşır.

⁷ İfade, Ali Artun'un Skopbülten'de 6/11/2015'te yayınlanan, “Joseph Beuys: Şaman mı, Şarlatan mı?” yazısından alınmıştır.

Resim 2. Kader Attia, Hayalet, 2007, Alüminyum Folyo, Değişken Boyutlarda (<http://www.saatchigallery.com>)

Kültürel kimlik üzerinden çalışmalarını gerçekleştiren bir diğer sanatçı da aslen Meksikalı olan Eduardo Sarabia'dır. İspanya ve Aztek imparatorluğunu aynı hikâyede birleştiren “Moctezuma'nın İntikamı” çalışması hem annesinin hem babasının kültüründen izler taşır.

Resim 3. Eduardo Sarabia, Moctezuma'nın İntikamı, 2011, 43 cm x 36 cm (<https://asuartmuseum.wordpress.com>)

Çinli sanatçı Jacky Tsai'nin “Uyumlu Toplum” serisi ise, Doğu ve Batı kültüründen imgeleri birleştirerek, her iki kültürü de aynı düzlemde sunmaktadır. Hem kendi yerel imgeleri hem baskın kültürün imgeleri bu düzlemi, melezleşmeye örnek bir görsel dönüşürmektedir.

Resim 4. Jacky Tsai, Uyumlu Toplum (<https://www.yomyomf.comhttps>)

Sanatçıların küreselleşen çağda birçok kültürden referans alarak çalışmalarını gerçekleştirdikleri, kimi zaman bu çalışmalarda yerellik izlerinin tercih edilebildiği, kimi zaman birkaç kültürün imgeleriyle melez bir görüntü elde edildiği görülmektedir.

Sonuç

Bu makalenin asıl içeriğini oluşturan “sanatta kültürel melezleşme”nin inceleme süreci, öncelikli olarak kültür kavramı üzerinde durmayı gerektirmiştir. Kültürün sürekli olarak değişen, dönüşen bir yapı olduğu ve küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkmış “çokkültürcülük” ve “melezlik” gibi kavramları barındırdığı görülmüştür.

Çokkültürcülüğün; farklı kültür sınırlarının korunmasıyla ortaya çıkan, farklı kimlikleri çoğaltan bir yapı olduğu; melezliğin ise, farklı kültür sınırlarının aşılmasıyla birbirine karışan, kaynaşan ve yeni bir kültür olarak ortaya çıkan bir yapı olduğu anlaşılmıştır.

Sanatta kültürel melezleşmenin geçmişten günümüze farklı kültürlerin birbirinden etkilenmesiyle görünür olduğu ortaya çıkmıştır. New York’un sanat merkezi haline getirilmesi ve Balkan sanatçıların Avrupa sanat sahnesine taşınma süreci ile Doğu sanatı üzerinden ilerlendiğinde kültürel melezleşmenin ülkelerin toplumsal, ekonomik ve politik stratejileri olduğu görülmüştür.

Sanatta melezleşme söz konusu olduğunda yerellik kavramının gündeme geldiği, bu kavramın melezleşme sürecinde her kültüre göre farklı değerlendirildiği görülmüştür.

Batılı sanatçılara göre Doğulu sanatçıların yerellik konusunda daha ısrarcı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bugün içinde yaşadığımız hız ve iletişim çağında yani siber dünyada kültürlerin birbirinden etkilenmesinin çok kolay, hızlı ve kitlesel bir halde olduğu görülmüştür. Sanatın ve sanatçının bu kültürel değişimlerden etkilendiği, sanatçıların sanatsal üretimleri üzerinden de okunabilmiştir. Kültür, çokkültürcülük, melezlik ve yerellik kavramları doğrultusunda ilerleyen makalede sanatçıların bu kavramları merkeze alan çalışmalarlarıyla sanatta melezleşme görselleştirilmiştir. Melezlik ve çokkültürcülük arasındaki temel farklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Tüm bu araştırma süreci, kültürler arası karşılaşmalar, melezleşmeler yaratıcılığı tetikler mi? gibi yeni soruları gündeme getirmiştir.

Kaynaklar

- Akay, A. (2010). Sanatın Gramları. Nusret Polat (Çev.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Artun, A. (2012). Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi Estetik Modernizmin Tasfiyesi. İstanbul: İletişim yayınları
- Bourse, Mi. (2009). Melezliğe Özgü. Işık Ergüden (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Burke, P. (2011). Kültürel Melezlik. Mustafa Topal (Çev.) İstanbul: Asur Yayınları
- Cevizci. (2012). Felsefe Sözlüğü (3. Baskı). İstanbul, Say Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). Kültür Yorumları. Özge Çelik (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hicks, A. (2015). Küresel Sanat Pusulası 21. Yüzyıl Sanatında Yönelimler. Dilek Şendil, Mine Haydaroğlu, Süreyya Evren (Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Holton, R. (2013-1). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. Kasım Karaman (Çev.) Sosyoloji Konferansları Dergisi, sayı 47 59-75.
- Suvakoviç, M. (2013). Küratoryal Taktiklerle Kimlik İmalatı. Ali Artun (Der. Sun.), Çağdaş Sanat ve Kültüralizm Kimlik ve Estetik. Elçin Gen (Çev.) s.189-201. İstanbul: İletişim yayınları
- Yardımcı, S. (2012). Canavar: Kültüralizm Ne Zamandı? Skopdergi, Sayı 3 <http://www.e-skop.com/skopdergi/canavar-kulturalizm-ne-zamandi/928>
- Yinghua Lu, C. (2012). Çağdaşa Dönüş: Tek Çağdaş Sevdası, Birçok Dünya. Ali Artun (Ed.), Çağdaş Sanat Nedir? Modernlik Sonrasında Sanat. Zeynep Baransel (Çev.) s. 127-144. İstanbul: İletişim yayınları

İnternet Kaynakları

Artun, Ali. Skopbülten (6/11/2015) “Joseph Beuys: Şaman mı, Şarlattan mı?”
<http://www.e-skop.com/skopbulten/joseph-beuys-saman-mi-sarlattan-mi/2677> [Erişim:
18 Mayıs 2017]

Stallabrass, Julian. Skopbülten (23/2/2013) “Küreselleşmenin Parçalanışı ve Çağdaş Sanatın Açmazları” Nursu Öрге (Çev.) <http://www.e-skop.com/skopbulten/kuresellesmenin-parcalanisi-ve-cagdas-sanatin-acmazlari/1160>
[Erişim: 17 Mayıs 2017]

TDK-http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MELEZ [Erişim: 10
Mayıs 2017]

Görsel – İşitsel Kaynaklar

Resim 1. Joseph Beuys, Şişman Sandalye, 1964, 94.5 x 41.6 cm
(<http://www.feymag.com>)

Resim 2. Kader Attia, Hayalet, 2007, Alüminyum Folyo, Değişken Boyutlarda
(<http://www.saatchigallery.com>)

Resim 3. Eduardo Sarabia, Moctezuma'nın İntikamı, 2011, 43 cm x 36 cm
(<https://asuartmuseum.wordpress.com>)

Resim 4. Jacky Tsai, Uyumlu Toplum (<https://www.yomyomf.comhttps>)